

Dr. sc. **Marinko Đ. Učur**, izv. profesor
Pravni fakultet
Hahlić 6, Rijeka

VRELA RADNOPRAVNOG I SOCIJALNOPRAVNOG STATUSA ČLANOVA POSADE BRODA

SAŽETAK

Brojna državna (unutarnja, nacionalna) i međunarodna (univerzalna) vrela uređuju složene, posebne i specifične radnopravne i socijalnopravne odnose pomoraca. Ti odnosi zahtijevaju posebnu metodologiju poimanja i nomotehnički pristup u stvaranju propisa koji te odnose uređuju.

Članovi posade pomorskih brodova zahtijevaju posebnu radnopravnu i socijalnopravnu regulativu i zaštitu, a Međunarodna organizacija rada (MOR-a, ILO, ITO) "poziva sve države (vlade), poslodavce i posloprimce na aktivnost u cilju postizanja veće radne i socijalne sigurnosti i socijalne pravde za pomorce".

Brojni pojmovi, kategorije i odnosi utvrđeni su konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada, zakonima i podzakonskim aktima.

Posebno se naglašava originalnost kolektivnog ugovora između sindikata pomoraca i brodara i preciznost ugovora o radu o svojstvu pomorca, trajanju zaposlenja, zaradi, radnom vremenu, smještaju i prehrani, osiguranju i dr.

Ključne riječi: pomorac, prava, konvencije, brodar, vrela prava, standard posade broda.

I. UVOD

Radnopravni i socijalnopravni status pomoraca predmetom je izučavanja, reguliranja, realiziranja i zaštite kao poseban, specifičan, karakterističan skup prava, obveza i odgovornosti posloprimca i poslodavca (pomoraca i brodara) kako u nacionalnim (državnim) tako i u međunarodnim odnosima.

Radni odnos i status radnika u tom pravnom odnosu je zahtjevno i složeno pravno stanje, uopće. Međutim, radni odnosi radnika u djelatnostima morske tehnologije,

a u okviru njih radni odnos pomoraca, zahtijevaju posebnu metodologiju njihovog objašnjenja i poimanja.

Kako je riječ o reguliranju onda je najsigurnije to analizirati u prihvaćenoj hijerarhiji (konzistentnosti) pravnih propisa u određenom pravnom sustavu. Tako je u Republici Hrvatskoj, utvrđeno u Ustavu, kao najvišem pravnom aktu da su “međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, **a po pravnoj su snazi iznad zakona**. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava”.¹

Članovi posade pomorskih brodova zahtijevaju i imaju posebnu radnopravnu i socijalnopravnu regulativu i zaštitu.

Država Hrvatska treba koristiti goleme resurse što se odnose na pomorstvo i pomorce: geografski položaj, pomorsku tradiciju, domaću brodogradnju i putničku i trgovačku flotu. Veću sigurnost i dinamičnije življenje i razvitak u suvremenom svijetu pomoraca sve više je ovisan o moru i o njegovim različitim pogodnostima i potencijalima.

Naši pomorci plove na našim brodovima upisanim u hrvatske upisnike brodova i na brodovima pod zastavama drugih država na svim morima svijeta. Oni “dijele” sudbinu više dva i pol milijuna pomoraca iz osamdesetak pomorskih država. Tu sudbinu dijele i naši brodari koji, kao osnovnu djelatnost, obavljaju plovidbu morem radi prijevoza stvari i osoba .

Kada je riječ o uvjetima rada, onda oni imaju jednako značenje za naše pomorce i brodere kao i za one drugih zemalja. To se odnosi i na tzv. objektivne i subjektivne uvjete rada (higijensko-tehnička zaštita, stanje zdravlja pomorca, organiziranje radnog mjesta i radne okoline, uvjeti rada socijalne naravi /odmori i dopusti/, pravne naravi /trajanje rada, plaće/ i dr.). Na brodovima je dosta uvjeta rada koji su zajednički svim članovima posade (nepovoljan utjecaj vrućine i hladnoće, vremenske nepogode, potencijalne zaraze i trovanja, zatvoreni prostori, buka, prašina i dr.). Za razliku od radnika na kopnu - pomorcu je brod i mjesto rada i mjesto kontinuiranog življenja – dok se na brodu nalazi.

Naglašenu specifičnost radnopravnog i socijalnopravnog statusa pomorca prate i brojni propisnici prvenstveno oni heteronomne naravi međunarodnog podrijetla (konvencije, preporuke, multilateralni i bilateralni ugovori), jer je pomorstvo dio međunarodne trgovine i međunarodnih odnosa uopće.

Prve konvencije (Bruxelles – 1905. i 1910., London 1913., i kasnije), odnosile su se na tehnička i druga pitanja u svezi sa sigurnošću plovidbe i zaštite ljudskih života na moru. Od 1920. godine do danas Međunarodna organizacija rada je u tim odnosima stvorila gotovo potpuni međunarodni zbornik (kodifikaciju) o radnim

¹ Ustav Republike Hrvatske, čl. 140. “NN 41/2001, 55/2001.

odnosima pomoraca.

Na konferenciji 10. 11. 1921. godine, Međunarodna organizacija rada je odlučila "da se ni jedna konvencija neće primjenjivati na pomorce ako njezin predmet nije određeno pomorsko pitanje koje je posebno stavljeno na dnevni red i to tako "da prethodno bude povjereno na proučavanje pomorskoj paritetnoj komisiji, koja je osnovana pri Međunarodnom uredu rada".

Međunarodni karakter plovidbe na moru, zajednički problemi jedne profesije, homogeni karakter određenih problema, socijalni položaj pomoraca i njihovi uvjeti rada zahtijevaju međunarodne standarde u oblasti rada. Pomorske konvencije primjenjuju se na sve pomorske brodove, državne ili privatne, što su registrirani na teritoriju države članice Međunarodne organizacije rada koja ih ratificira i koje su namijenjene trgovačkom pomorstvu kao i sve pomorce na tim brodovima.

Propisuju se: uvjeti što ih mora ispunjavati svaka osoba uposlena i ukrcana na brod koja je upisana u popis posade, zdravstvena sposobnost za rad na brodu (u službi palube, službi stroja, općoj službi); sadržaj i način izdavanja pomorske knjižice i dozvole za ukrcaj i dr. Javnopravna obilježja radnopravnog statusa pomoraca nalaze se u reguliranju pitanja postupka u slučaju bijega člana posade s broda u inozemstvu; prava na repatrijaciju; prava na odmore i dopuste; zaštitu na radu; posebnom režimu osiguranja; najmanjeg broja stručnih radnika na brodu (s pomoračkim zvanjima i ovlaštenjima), za sigurnu plovidbu i druga.

Naglašenu specifičnost tih odnosa prati Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization). Na 74. konferenciji (pomorskoj) MOR-a u Ženevi (rujan 1987.) poziva sve države (vlade), poslodavce i posloprimce na aktivnosti u cilju postizanja veće radne i socijalne sigurnosti i socijalne pravde za sve pomorce.

Republika Hrvatske realizira svoj projekt zakonodavstva. Radi se o ambicioznom zahvatu i naporu u svim društvenim odnosima, uvažavajući pravnu civilizaciju, njene standarde i sustavnost. Nakon što je od lipnja 1992. postala članicom Međunarodne organizacije rada, naša država je još više obvezatna taj posao, što prije i što kvalitetnije realizirati. To se odnosi i na postupak notifikacije konvencija i preporuka Međunarodne organizacije rada što se odnose na pomorce, te njihovu primjenu u nacionalnom zakonodavstvu i praksi.

Projektiranje, dogradnja i stvaranje novih propisa kojima će se urediti radnopravni i socijalnopravni odnosi pomoraca trebaju polaziti od stečenog i u svijetu provjerenog stanja, od ratificiranih konvencija i prihvaćenih preporuka Međunarodne organizacije rada, ali i cijeneći i uvažavajući pravila nomotehničkog stvaranja novih heteronomnih i autonomnih propisnika.

Najteže je "odabrati" mjeru u reguliranju pojedinih odnosa. Ako nije moguće u Zakonu o radu dati više "prostora" radu pomoraca, onda treba ostaviti dovoljno mjesta da se iz općih i zajedničkih normi mogu "izvesti" one specifične "rezervirane" za pomorce. Nužno je, barem primjerice, to nagovijestiti: npr. uvjeti za zasnivanje radnog odnosa, uvjeti rada, zvanja, primjena propisa, zapošljavanje pomoraca,

javnopravna obilježja radnih odnosa pomoraca (pomorske knjižice, ovlaštenja i dr.), zaštita na radu, materijalna odgovornost prestanak rada – ugovora o radu i drugo.

Nakon toga, posebna briga je uređivanje brojnih pojmova, kategorija i odnosa što su se, do sada, uređivali brojnim podzakonskim aktima. To je poduži registar raznih pravilnika, odluka i naredbi što uređuju ta pitanja.

Navode se samo neke:

- 1) propisivanje uvjeta rada: objektivnih (sredstava s kojima se i kako se radi) i subjektivnih uvjeta rada (sposobnost pomorca) znači reguliranje uvjeta rada fizičke naravi, zaštita (higijensko-tehnička, stanje zdravlja pomorca); organizacijske naravi (uvjeti i organizacija radnog mjesta i radne okoline); socijalne naravi (odmor i dopusti) i pravne naravi (uvođenje u posao, trajanje rada, plaće, naknade i dr.);
- 2) brodska posada i zvanja pomoraca i poslovi što ih pomorci obavljaju, jer – da bi brod bio sposoban za plovidbu, između ostalog, mora imati osiguran smještaj na brodu, zaštitu na radu i propisani broj stručno osposobljenih članova posade;
- 3) utvrđivanje uvjeta zdravstvene sposobnosti članova posade, ali i uvjeta zdravstvenog i mirovinskog osiguranja i osiguranja za vrijeme nezaposlenosti i drugo.

II. POLAZIŠTA U REGULIRANJU RADNIH ODNOSA POMORACA

Radno i socijalno zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj se mijenja. To su novi propisi o radu, o zapošljavanju i o zdravstvenom osiguranju, o zaštiti na radu, o mirovinskom osiguranju i dr. Zaključuju se, objavljuju i primjenjuju “granski” kolektivni ugovori po djelatnostima. Taj proces prati i primjena “pomorskog” zakonodavstva.²

Polazišta su u Ustavu Republike Hrvatske, ali i u demokratskoj praksi i iskustvima suvremenog svijeta, te u univerzalnim izvorima radnog i socijalnog prava.³ Novi radni odnosi su novi i po formi nastajanja i po sadržaju prava, obveza i odgovornosti. Pomorci su dugo na “tržištu rada” a brodari su podvrgnuti zakonitostima tržišta roba, rada i kapitala. Među pomorcima i brodarima vlada ponuda i potražnja i valorizacija rada i drugih prestacija jednog subjekta prema drugom. dio su svjetskog tržišta koje uništava slabe, a uzdiže jake i umješne, bez sentimentalnosti i subjektivnosti.

Može se sugerirati da novo radno i socijalno zakonodavstvo treba ostvariti više prostora za autonomno reguliranje tih odnosa, prije svega kolektivnim ugovorima o

---

² Pomorski zakonik “NN” 17/94, 74/94, 43/96.

³ Povelja Ujedinjenih naroda od 24.listpoda 1945.

Opća deklaracija o pravima čovjeka od 10. prosinca 1949.

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima od 16.prosinca 1966.

radu i ugovoru o radu između broдача i pomorca. U Zakonu o radu nema niti jedne odredbe o radnopravnom odnosu pomoraca, a CROATIA EST TERRA NAUTARUM. To se može, donekle, nadomjestiti u *lex specialis* kojima će biti uređena pitanja pomorske plovidbe, sigurnosti plovidbe, registru i drugima. Uvijek su ta rješenja bila adekvatnija i potpunija.

Rješenja treba tražiti u dosljednom poštivanju onoga što piše u konvencijama i preporukama što se odnose na pomorce, uz maksimalno angažiranje “resornih” ministarstava za aktivnost u tijelima Međunarodne organizacije rada, a napose na “specijaliziranim” konferencijama. Dostignutu razinu prava, obveza i odgovornosti valja dalje razvijati i povećavati i stvarati prostor za kompletnije kolektivne ugovore između Sindikata pomoraca Hrvatske i poslodavaca (brođara). Temeljem važećeg kolektivnog ugovora sklopio bi se ugovor o radu (zapošljavanju) pomoraca. Ne bi smjelo biti zapreka za sklapanje pojedinačnih – posebnih kolektivnih ugovora između jednog brođara i sindikata organiziranog kod tog brođara. Tako bi se “kompletirao” izvedbeni projekti za radnopravni status pomoraca. Republika Hrvatska ne treba se zadržati na preuzimanju obveza iz ratificiranih konvencija odnosno prihvaćenih rekomandacija, već mora “razmotriti i ostale konvencije i preporuke iz oblasti radnopravnih pitanja pomoraca”.

Sindikat pomoraca Hrvatske je legalni i legitimni subjekt (na strani posloprimalca) za sklapanje kolektivnog ugovora. U tom smislu, a imajući u vidu da je taj Sindikat učlanjen u ITF – Međunarodnu organizaciju radnika u transportu – Sekciju pomoraca, imaju se poštivati ne samo prava utvrđena normama ratificiranih konvencija i prihvaćenih preporuka Međunarodne organizacije rada, nego i programa Međunarodne organizacije radnika u transportu – Sekcije pomoraca. Sindikat pomoraca Hrvatske sklapa kolektivni ugovor s brođarima i tako uređuje prava i obveze “ukrcanih pomoraca na brodove međunarodne plovidbe domaćih i stranih brođovlasnika” čiji brodovi plove radi trgovine i obavljanja prijevoznih usluga po morima diljem svijeta u skladu s općeprihvaćenim pravilima i običajima plovidbe na moru.

Dijelovi u sadržaju tog kolektivnog ugovora odnose se na zapošljavanje, poštujući principijelna opredjeljenja i polazišta civiliziranog svijeta.⁴ Tu su i odredbe o troškovima ukrcavanja i repatrijacije (troškovi oko uposlenja, troškovi prijevoza, prenoćišta, prehrane i dr.; troškovi prijevoza pomorca do stalnog mjesta boravka i sl.)⁵

Odredbe o raspoređivanju pomoraca, o završetku ugovora zbog posebnih okolnosti, o dužnostima pomorca, o radnom vremenu, prekovremenom radu, blagdanima i odmorima utemeljene su na brojnim konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada, ali i na našem nacionalnom zakonodavstvu.⁶

⁴ - Filadelfijska deklaracija MOR-a 1944.

- Konvencija MOR-a br. 112 o minimalnim godinama starosti (djece) za prijem na brodove, 1959.

- Konvencija broj 145 o kontinuitetu zapošljavanja pomoraca, 1976.

- Preporuka broj 139 o zapošljavanju pomoraca, 1970.

Kolektivni ugovor regulira plaću i naknade (osnovna plaća, naknada za god. odmor, prekovremeni rad "bonus" za provedeno vrijeme na kompaniji i dr.); te pitanje prehrane i smještaja i zaštite na radu.⁷

Posebno se reguliraju pitanja zdravstvene njege i naknada u slučaju bolesti i ozljeda.⁸

Ovime nisu ni približno iscrpljena vrela prava, obveze i odgovornosti brodara i pomoraca u međusobnim odnosima. Ona se detaljnije uređuju u ugovoru o radu pomorca (labour contract) koji je pojedinačni pravni akt: oblik materijalizacije obostranog pristanka (brodara i pomorca) da se sklopi i da počne (ukrcanjem pomorca na brod), "proizvodi" prava, obveze i odgovornosti u radnom odnosu.

Svi opći i pojedinačni pravni akti kojima se uređuju i realiziraju prava, obveze i odgovornosti pomoraca, moraju se "naslanjati" na načela Ustava Republike Hrvatske: načelo prava na rad, načelo slobode rada, načelo prava na zdravstvenu i drugu zaštitu, načelo prava na socijalno osiguranje i socijalnu sigurnost, načela garancije prava na godišnji odmor i tjedni odmor, načelo osobite zaštite mladeži i invalida, te načela da svatko ima pravo na zdrav život.

Specifične obveze pomoraca odnose se na: stupanje na brod, udaljavanje s broda bez odobrenja, briga za spašavanje osoba, broda i stvari (pod prijeljnom sankcija dužnost izvršavanja opasnostima po cijenu vlastitog života), zabrana štrajka dok je brod u plovidbi, dvostruka subordinacija (brodarskoj organizaciji i zapovjedniku

⁵ - Konvencija broj 23 o repatriranju mornara, 1926.

- Konvencija broj 166 o repatrijaciji pomoraca (revidirana), 1987.

- Preporuka broj 174 o repatrijaciji pomoraca, 1987.

⁶ - Preporuka broj 137 iz 1970. o profesionalnom obučavanju pomoraca

- Konvencija broj 57 o radnom vremenu na brodovima i brojnom stanju posade, 1936.

- Konvencija broj 69 o diplomama o stručnoj sposobnosti brodskih kuhara, 1946.

- Konvencija broj 109 o plaćama, radnom vremenu na brodu i brojnom stanju posade, 1958.

- Konvencija broj 146 o plaćenom godišnjem odmoru pomoraca, 1976.

⁷ - Konvencija broj 68 o ishrani i služenju hrane na brodovima, 1946.

- Konvencija broj 75 o smještaju posade na brodovima, 1946.

- Konvencija broj 92 (revidirana) o smještaju posade na brodovima, 1949.

- Konvencija broj 133 o smještaju članova posade na brodovima (dodatne odredbe) 1970.

- Konvencija broj 147 o minimalnim standardima na trgovačkim brodovima, 1976.

- Konvencija broj 163 o brizi za pomorce na moru i u luci, 1987.

- Preporuka broj 153 od 1976. o zaštiti mladih pomoraca

⁸ - Konvencija broj 16 o obveznom liječničkom pregledu djece i mladića prije zaposlenja na brodovima, 1921.

- Konvencija broj 55 o obvezama brodovlasnika u slučaju bolesti, nesreće na poslu i smrti pomorca, 1936.

- Konvencija broj 70 o socijalnom osiguranju pomoraca, 1946.

- Konvencija broj 73 o liječničkim pregledima pomoraca, 1946.

- Konvencija broj 113 koja se odnosi na liječničko uvjerenje o sposobnosti za rad na pomorskim ribarskim brodovima, 1959.

- Konvencija broj 165 o socijalnom osiguranju pomoraca (revidirana) 1987.

- Preporuka broj 173 o brizi za pomorce, na moru i u luci, 1987.

broda), zabrana zapovjedniku broda da izda nalog napuštanja broda prije nego nestane i posljednji izgled (nada) u spašavanje broda, koristeći sve nautičke vještine i znanja, i dr.

I dalje će se naglašavati posebna zdravstvena sposobnost pomoraca i zapreke za zasnivanje radnog odnosa na strani pomorca. Multidisciplinarnost tih uvjeta naglašava pomorska medicina kao disciplina koja ima profilaktički i terapijski smjer, uključujući socijalno-medicinske probleme, ergonomiju, socijalnu psihologiju, fiziologiju i psihofiziologiju rada u pomorstvu, brodsku higijenu, spašavanje na moru i brojne druge.

U ugovorima o zapošljavanju pomoraca mora naći mjesta i zdravstveno osiguranje: liječenje oboljelih, posebna zdravstvena zaštita povrijeđenih na radu i medicinska rehabilitacija i repatrijacija oboljelog pomorca nakon što se osposobi za repatrijaciju do svojeg mjesta boravka.

Sadržaj ugovora o radu čine i odredbe o naknadama u slučaju gubitka života pomorca kao posljedice nezgode ili pogibelji na moru, te naknade u slučaju trajne invalidnosti pomorca koji pretrpi nezgodu bez svoje krivnje.

Sve te norme imaju svoje uporište u konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada. Ugovor o radu ne može biti "kompletan" ako ne sadrži te odredbe ili pak ako jednom "generalnom klauzulom" to ne sankcionira.

Izraženu preciznost čine i one norme koje se odnose na zaradu (salary) i obvezu broдача da pomorcima isplati potpun i konačan obračun svih financijskih potraživanja (osnovnu plaću, plaću za prekovremeni rad, dodatke za "opasne" terete i sl.).

Sve je češće da brođari zaključuju s pomorcima ugovor na određeno vrijeme. U ugovoru se moraju posebno utanačiti pitanja okončanja i produženja ugovora (trajanje radnog odnosa, otkazni rok; troškovi repatrijacije u slučaju okončanja ugovora, način produženja ugovora, mjesto završetka posla u slučaju isteka ugovora, obveze broдача u slučaju nestanka broda, prodaje ili kada je brod izvan upotrebe, osiguranje naknade pomorcima za izgubljene stvari, te izuzetni slučajevi okončanja ugovora i dr.

Ugovaraju se i posebne evidencije i druga prava, obveze i odgovornosti pomorca i broдача.

Pri tome treba koristiti odredbu a zakonima, podzakonskim aktima i kolektivnom ugovoru što se odnosi na uvjete rada i radne odnose pomoraca, da se ugovorom o radu mogu ugovoriti i druga ili veća prava za pomorce od onih što su tim aktima uređena. Tu treba koristiti načelo *in favorem laboratoris*, svuda gdje je to moguće, a naročito u ugovaranju: radnog vremena i prekovremenog rada, plaća (obračunavanje, isplata) i naknade, naknade za gubitak osobnih stvari, troškovi ukrcanja i repatrijacije, osobna zaštitna sredstva, prehrana i smještaj i drugo.

Valja napomenuti da će brođari koristiti navedene pogodnosti prvenstveno kada se bude radilo o sklapanju ugovora o radu s određenim kategorijama pomoraca. Tu ne bi smjelo biti zapreka u heteronomnim propisima niti u kolektivnim ugovorima.

Ugovaraju se i druga prava, obveze i odgovornosti broдача i pomoraca.

Ta se odnose na: subjekte, podatke o pomorcima, svojstvo pomorca i trajanje

zaposlenja, zarada, radno vrijeme, smještaj i prehrana, dužnosti pomorca, zdravstvenu njegu i naknadu u slučaju bolesti, zdravstveno osiguranje, osiguranje a slučaju nezgode na radu, godišnji odmor, troškove ukrcavanja i repatrijacije, okončanje i produženje ugovora (posebno iznimni slučajevi okončanja ugovora), to ostale odredbe (o repatrijaciji, o naknadi štete a slučaju gubitka života, trajne invalidnosti i dr.).

III. PROJEKT ISTRAŽIVANJA

U Republici Hrvatskoj postoji ustavna osnova za donošenje suverenog, radnog i socijalnog zakonodavstva. Teško je očekivati da će u propisniku koji uopće uređuje rad i radne odnose, biti adekvatnih odredbi što će istaći i radnopravni status pomorca. To je nadomješteno "kratkim putem": Republika Hrvatska notifikacijom pri Međunarodnom uredu rada (International labour Office Geneva) suglasila se s konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada što se odnose na pomorce "ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske".

Pozivom na Ustav Republike Hrvatske i određene (navedene) konvencije, koje su po pravnoj snazi iznad zakona, treba regulirati pojedina pitanja radnopravnog statusa pomoraca u zakonima, podzakonskim aktima, a kolektivnom ugovoru o radu a pomorstvu, općim aktima broдача (u onom dijelu koji ne spada u sadržaj kolektivnog ugovora), odnosno kolektivnim ugovarima na razini jednog broдача i sindikata organiziranog na toj razini. To bi bio "izvedbeni projekt" i osnova za sklapanje konkretnog ugovora o radu (zapošljavanju) pomorca.

Subjekti ugovora o zapošljavanju pomorca (Seaman's employment contract) realizirat će pojedinačna prava, obveze i odgovornosti u sklopu kojeg daju navedeni propisi: od Ustava Republike Hrvatske do pojedinačnog kolektivnog ugovora i općeg akta a brodarskoj organizaciji.

Novi odnosi na radu i u svezi s radom pomorca djeluju i žive u "omotaču prava", jer bez tih normi ti odnosi ne mogu nastajati, realizirati se i prestajati. Zbog toga se znanost, zakonodavstvo i praksa moraju više angažirati da se "usavršuje" ugovor o zapošljavanju pomorca.

Zakonodavstvo Republike Hrvatske treba pratiti "tripartitni" sastav tijela što će biti uključena u reguliranje odnosa radnopravnog i socijalnopravnog položaja pomoraca: državna tijela - poslodavci (brođari) i posloprimci zastupani po sindikatu kao interesnoj organizaciji pomoraca.

Odnosi na radu i u svezi s radom su živi, konkretni i zaštićeni najvišom pravnom normom. Bolje je da se odnosi uredi nego da budu "prepušteni" hirovima tržišta rada. Pri tome se treba dati prioritet autonomnom reguliranju odnosa, gdje god je to moguće.

Međutim, i dalje će biti prisutni javnopravni elementi u tim odnosima (značenje stručnih kvalifikacija i ovlaštenja, pomorska knjižica, zabrana prava na štrajk dok je brod u plovidbi i dr.). Brođari u Republici Hrvatskoj i do sada su udovoljavali vrlo restriktivnim zahtjevima kada je u pitanu radnopravni status pomoraca. Interna

i eksterna zaštita bila je garantirana i radom nadležnih sudova. Bogata iskustva treba koristiti da se učini više i sigurnije. Treba koristiti sve oblike mirenja i arbitraže.

Dotjeranim nomotehničkim rješenjima sa znanjem da se radi "o osnovnom" propisniku o radu Zakona o radu treba omogućiti da se iz njega mogu izraditi "izvedbeni projekti" onih propisa koji će uslijediti, a u njima se kao specijalnim uređuju specifična i posebna pitanja koja se odnose na pomorce i druge posloprimce u djelatnostima morske tehnologije. Zajedno s Ustavnim, odredbe tog Zakona bile bi "tender" za druge propisnike.

Do sada je bilo uobičajeno da se u propisima koji reguliraju djelatnosti pomorstva (o pomorskoj plovidbi, zdravstvena sposobnost članova posade pomorskih brodara, zdravstveni nadzor nad članovima posade pomorskih brodara, o stručnim ispitima i ovlaštenjima članova posade, o registru brodara i drugima), reguliraju i radni odnosi i socijalnopravni odnosi pomoraca. To i dalje treba činiti. Mora postojati mjera za reguliranje tih odnosa. Tu mjeru određuju i "opće" konvencije i preporuke, a posebno one "posebne" što se odnose na pomorce.

Navodi se samo nekoliko pitanja iz "općih" konvencija i preporuka Međunarodne organizacije rada koja se moraju uvažavati pri reguliranju radnopravnog i socijalnopravnog položaja pomoraca. Konvencija br. 87. o sindikalnim slobodama i zaštiti sindikalnih prava iz 1948., Konvencija broj 98. o pravima radnika na organiziranje i kolektivne pregovore iz 1949. godine, Konvencija 130. o medicinskoj njezi i naknadama za vrijeme bolesti iz 1969., Konvencija broj 138. o minimalnim godinama starosti za prijem u radni odnos iz 1973.

Daleko je veći broj pitanja što su regulirana konvencijama i preporukama koje se odnose na pomorce. Zbog toga treba imati "mjeru" da li to "prepisivati" u zakonodavstvo Republike Hrvatske ili ustavnu odredbu o konvencijama još naglašenije istaći u novom zakonodavstvu o pomorstvu i time više zagovarati monističku koncepciju jedinstva ratificiranih konvencija i prihvaćenih preporuka i zakona u Republici Hrvatskoj.

U zakonodavstvu treba imati mjeru koliko čega regulirati i kako. U "pomorskom zakonodavstvu što se radnopravnog i socijalnopravnog statusa pomoraca tiče, treba postaviti elemente i osnove za adekvatnu podzakonsku regulativu, ali prije svega za autonomno uređivanje tih odnosa kolektivnim ugovorima, ali i općim aktima brodara u onoj mjeri koliko to nije predmetom reguliranja u kolektivnom ugovoru.

Podzakonski akti ne smiju biti restriktivni. Oni moraju omogućiti i brodarima i pomorcima sigurno obavljanje rada, ali i siguran status poslodavca i posloprimca do kraja poštivajući ono što se u svijetu zahtijeva. Time se naglašavaju i javno pravna obilježja radnih odnosa pomoraca (stručne kvalifikacije, dozvole za ukrcanje, trajanje radnog odnosa, specifičnost odmora, zaštite na radu, disciplina na radu, radnje u spašavanju i dr.).

Svuda tamo gdje se posebnim propisima ne zahtijeva "angažiranje" države, treba ostaviti da odnose uredi brodar i pomorci, odnosno organizacije brodara i sindikat pomoraca.

Pomorci su organizirani u svoj sindikat. To treba da učine i brodari u Hrvatskoj. Na taj način će se adekvatnije i pravno sigurnije urediti minimalna prava i dužnosti pomoraca. Zašto minimalna? Zato što će se temeljem sklopljenog kolektivnog ugovora moći u pojedinačnom ugovoru o radu (o zapošljavanju pomorca) utvrditi i viša i veća prava od ovih u kolektivnom ugovoru.

Sadržaj kolektivnog ugovora za pomorstvo u nas treba dotjerivati, polazeći od upisanog pravila “Prava i obveze pomoraca ne mogu biti manja od prava i obveza određenih odredbama preporuka i konvencija Međunarodne organizacije rada (ILO) i Međunarodne organizacije transportnih radnika (ITF)”.

Veću pažnju zahtjeva analiza sadržaja pojedinačnog ugovora o radu (o zapošljavanju) pomorca, koji je u hijerarhiji navedenih pravnih akata najniži, ali i najživotniji, kojim se mogu urediti povoljnija prava za pomorce.⁹

III. USTAV REPUBLIKE HRVATSKE – OSNOVNI OKVIR REGULIRANJA I REALIZIRANJA ODNOSA

“...Republika Hrvatska oblikuje se i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka i državljanina, to promiče njihov gospodarski i kulturni napredak i socijalno blagostanje”(stavak zadnji točke I Izvorišne osnove Ustava Republike Hrvatske, od 22.12.1990. godine ”NN” br. 56/90. od 22.12.1990. g., to “NN” 41/2001 (pročišćeni tekst) i 55/2001 (ispravak).

U odredbama Ustava Republike Hrvatske direktno ili posredno ima dosta određenja koja se tiču radnih i socijalno-pravnih odnosa.

U II. Temeljne odredbe, već u članku 1. st. 1. konstatira se da je Republika Hrvatska “...i socijalna država”. Ovime se jamči ne samo elementarna sigurnost i dogovorena politička prava svojih državljana i ostalih stanovnika, nego jamči i minimum socijalne sigurnosti i skrbi...” (str. 140. Leksikon temeljnih pojmova politike, Školska knjiga, Zagreb, 1990.) i dalje “Ona pojedinca štiti od egzistencijalnih rizika koji proizlaze iz tržišne privrede, preuzimajući izričitu obavezu jamstva određene razine socijalne sigurnosti i blagostanja.” (isto str. 25).

“Hrvatski sabor ili narod neposredno, samostalno, a skladu s Ustavom i zakonom odlučuje...o uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa u Republici Hrvatskoj...”(str. 4. čl. 2. Ustava).

Najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske su (čl. 3.):

- sloboda,
- jednakost,

⁹ Zakon o radu: čl. 7a “NN” 38/95, 54/95, 65/95, 17/01, 82/01.

- nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova,
- mirotvorstvo
- socijalna pravda,
- poštivanje prava čovjeka,
- nepovredivost vlasništva,
- očuvanje prirode i čovjekova okoliša,
- vladavina prava i
- demokratski višestranački sustav.

Svi zakoni, pa i oni iz radnih odnosa moraju biti u sukladnosti s Ustavom.

Ostali propisi (npr. kolektivni ugovori i opći akti iz oblasti rada i radnih odnosa) moraju biti u suglasnosti i s Ustavom i sa Zakonom (čl. 5. Ustava).

Najznačajnije za područje radnih i socijalno-pravnih odnosa su odredbe u glavi III. "Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda".

U zajedničkim odredbama ove glave (čl. 14.-20.) ističe se i ovo:

- svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki. (čl. 14.);
- u Republici Hrvatskoj jamči se ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina (st. 1. čl. 15.);
- jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom (čl. 18.)
- tko se ogriješi o odredbe ovoga Ustava o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, osobno je odgovoran i ne može se opravdati višim nalogom (čl. 20.);

U odredbama točke 2. "Osobne i političke slobode i prava" (cl. 21.-47.) za istaći je da:

- svako ljudsko biće ima pravo na život (st. 1. čl. 22.);
- zabranjen je prisilni i obvezatni rad (st. 2. čl. 23.);
- svi su državljani Republike Hrvatske i stranci jednaki pred sudovima i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti (čl. 26.);
- "kaznena osuda za teška i osobito nečasna kaznena djela može, u skladu sa Zakonom, imati za posljedicu gubitak stečenih ili zabranu stjecanja na određeno vrijeme nekih prava na obavljanje određenih poslova, ako to zahtijeva zaštita pravnog poretka" (čl. 30.). To je za nas posebno značajno kada se odlučuje o prestanku radnog odnosa po sili zakona, odnosno o suspenziji, te o premještanju radnika na drugo radno mjesto u službeničkim radnim odnosima;
- svatko tko se zakonito nalazi na teritoriju Republike ima pravo slobodno se kretati

- i birati boravište (st. 1. čl. 32.);
- svakom se priznaje pravo na javno okupljanje i mirni prosvjed u skladu sa zakonom (čl.42.);
  - svakom se jamči pravo na slobodno udruživanje radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za socijalna, gospodarska, politička, nacionalna, kulturna ili druga uvjerenja i ciljeve. Radi toga svatko može slobodno osnivati sindikate i druge udruge, uključivati se u njih ili iz njih istupati u skladu sa zakonom (čl. 43. st. 1.);
  - svaki državljanin Republike Hrvatske ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i biti primljen u javne službe (čl. 44.).

U točki 3. “Gospodarska, socijalna i kulturna prava” (čl. 48.-69.) utvrđene su brojne slobode i prava. Evo, za ovo područje, najznačajnijih:

- svatko ima pravo na rad i slobodu rada (čl. 54. st. 1.);
- svatko slobodno bira poziv i zaposlenje i svakome je pod jednakim uvjetima dostupno svako radno mjesto i dužnost (čl. 54. st. 2.);
- svaki zaposleni ima pravo na zaradu kojom može osigurati sebi i obitelji slobodan i dostojan život (čl. 55. st. 1.);
- najduže radno vrijeme određuje se zakonom (čl. 55. st. 2.);
- svaki zaposleni ima pravo na tjedni odmor i plaćeni godišnji odmor i ovih se prava ne može odreći (čl. 55. st. 3.), itd.

Ustav Republike Hrvatske nadalje uređuje i:

- pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje, što se uređuje zakonom i kolektivnim ugovorom (čl. 56. st. 1.);
- prava u vezi s porođajem, materinstvom i njegovom djece uređuju se zakonom (čl. 56. st. 2.);
- pravo na pomoć slabim, nemoćnim i sl. (čl. 57. st. 1.);
- pravo na zdravstvenu zaštitu (čl. 58.);
- pravo osnivanja sindikata “slobodno u njih stupati i iz njih istupati...osnivati saveze i udruživati se u međunarodne sindikalne organizacije” (čl. 59.);
- jamči se pravo na štrajk (čl. 60. st. 1.);
- osobita zaštita materinstva, djece i mladeži (čl. 62.);
- prava i obaveze roditelja i djece (čl. 63.);
- dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe. Djeca ne mogu biti primljena na rad prije zakonom određene dobi niti smiju biti prisiljavana na rad koji štetno utječe na njihovo zdravlje ili ćudoređe, niti im se takav rad smije dopustiti (st. 1. i 2. čl. 64.);
- mladež, majke i invalidne osobe imaju pravo na osobitu zaštitu na radu (st. 3. čl. 64.);

- svatko ima pravo na zdrav život (st. 1. čl. 69.);
- dužnost svih “osobitu skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša” (st. 3. čl. 69.).

I u ostalim odredbama Ustava Republike Hrvatske ima “posrednih” rješenja koja se trebaju primijeniti pri reguliranju i realiziranju radnih i socijalno-pravnih odnosa.

- ”Hrvatski sabor je ... nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj” (st. 1. čl. 70.);
- Zakonom i drugim propisima utvrđuje se status državnih službenika te radnopravni status namještenika (čl. 116. st. 3.);
- ”Sudac ne može obavljati službu ili posao koji je zakon odredio kao nespojive sa sudačkom dužnošću” (čl. 122. st. 8.);

“Suci Ustavnog suda Republike Hrvatske ne mogu obavljati nijednu drugu javnu ni profesionalnu dužnost” (čl. 126. st. 1.).

Ustav Republike Hrvatske temeljni je pravni akt i okvir za uređivanje radnih i socijalnopravnih odnosa.

Ustavni zakon za provedbu Ustava Republike Hrvatske ”N.N.” 28101, stupio je na snagu 28. ožujka 2001. godine.

“Zakoni, drugi propisi i opći akti moraju se uskladiti s Ustavom u roku od dvije godine od dana proglašenja ovoga Ustavnog zakona” (čl. 10.).

Promjenama započetim donošenjem Ustava Republike Hrvatske (1990), Hrvatska je ušla u jedno od najradikalnijih perioda svog razvitka. Odvijaju se krupne promjene u društveno-ekonomskom i političkom sustavu. Mijenjaju se osnovni produkcijski odnosi, a uslijedile su suštine promjene i u radnim odnosima. Novi odnosi zahtijevat će brže promjene i u drugim segmentima društva (radi se na zastarjeloj tehnologiji, nepovoljan je odnos između osnovnih i obrtnih sredstava, pretjerano se troši materijal i energija po jedinici proizvoda, a odnos prema radu se ne mijenja).

Novi zakoni i novi odnosi znače: poštivanje ekonomskih zakonitosti, efikasnija proizvodnja, dokidanje raskoraka između “normativnog” i “stvarnog”. To izaziva suprotnosti birokratskih i volunatarističkih tendencija koje se ne “odriču” stečenog.

Najvećim dijelom “nova” trgovačka društva nastala su iz bivših organizacija udruženog rada (OOUR i drugih). ”Nema vremena, za elaborate”: sudovi ih za registar ne traže, drugi organi ih ne zahtijevaju, a poslovodne strukture i druge službe ne rade. Iza toga nema odgovora postoji li tehnička-tehnološka, ekonomska i druga veza ovih nazovite “novih” organizacija i starih odnosno nekih budućih subjekata.

Traje proces kojega do sada nismo imali: očekuje se progres i razvoj. “Dogovorna ekonomija” je dokinuta, a s njom i neracionalno organiziranje, neekonomsko poslovanje, neminovne suprotnosti i konfliktne suprotnosti. Ali sporo se u suštini odnosa stvaraju novi sadržaji i postupci.

Nikada puke organizacijske forme nisu riješile suštinska (sadržajna) pitanja. Trebat će puno vremena da se “projektirani” odnosi izgrade, ali izgubljeno vrijeme odnijelo je u nepovrat energiju koja je sve skuplja.

Temeljni kriterij organiziranja je zakonitost tržišta u uvjetima robne proizvodnje. Moraju se vrednovati svi faktori “radnog procesa”, što donosi veću efikasnost u radu i poslovanju, brže prilagođavanje suvremenim uvjetima tržišta itd.

Sve mane izlaze na vidjelo u stečajevima i “jeftinim” prodajama gospodarskih subjekata.

Novi radni odnosi moraju dijeliti sudbinu svih odnosa koji imaju ove oznake:

1. uspostavljanje tržišnog sustava,
2. podvrgavanje cjelokupnih aktivnosti zakonitostima tri tržišta: robe, rada i kapitala,
3. uvažavanje zakona ponude i potražnje i valorizacija rada jednog subjekta prema drugom, gospodarska korektnost i pravna sigurnost,
4. htjeli ili ne, dio smo svjetskog tržišta koje uništava slabe, a uzdiže jake i umješnije, bez sentimentalnosti i subjektivnosti,
5. bez obzira gdje radili, jedni će biti “gubitaši”, a drugi “dobitnici”, ali ove prve treba smanjivati i dokidati,
6. slobodno poduzetništvo svih oblika organiziranja,
7. slobodna trgovina na unutrašnjem i svjetskom tržištu,
8. trgovačko društvo postoji prvenstveno zato da bi stvaralo dobit, što je osnovni kriterij njegovog opstanka i napretka (ili propasti i gašenja),
9. na stotine novih registriranih trgovačkih društava može biti garancija i novog zapošljavanja, potpunijih radnih i socijalnih prava, što zahtijeva da se detaljnije, a po mogućnosti što jednostavnije stručno i znanstveno da odgovor na brojna pitanja rada i radnih odnosa. Otvoren je proces promjena u radnom zakonodavstvu. Vrijeme će pokazati da li predložena rješenja odgovaraju “dubini” radnih odnosa i koliko su garancija za izlazak iz sadašnjeg stanja.

Zakonodavstvo ne može mijenjati definiciju radnog odnosa. Elementi te definicije su: dobrovoljnost, intuitu personae odnos radnika i poslodavca, sadržaj oneroznosti odnosno “teretnosti” ovog pravnog odnosa, obavljanje određenih poslova i ekonomski odgovorno korištenje sredstava i ostvarivanja prava i obaveza što se stječu na radu i po osnovi rada, kontinuirano, uz naglašenu subordinaciju.

Treba:

- utvrditi jednostavnije uvjete za zasnivanje i prestanak radnog odnosa, uvažavajući pravo na rad i karakter radnog odnosa,
- precizirati obveze subjekata radnih odnosa na tržištu radne snage, ali bez suvišnih ograda o: prioritetima, o pripravnicima, o dopunskom radnom odnosu, o starim i umirovljenim radnicima, ali se mora garantirati javnost a zapošljavanju, preuzi-

manje radnika od jednog poslodavca u drugog i otvaranje puta konkurenciji i borbi za najbolje,

- poslodavci imaju pravo s radnikom raskinuti ugovor, ako ovaj dobro ne radi,
- prava radnika u odnosu na poslodavce bliže će se odrediti kolektivnim ugovorima (to su po prirodi dvije suprotstavljene strane). Kolektivnim ugovorima stvara se jedan od glavnih preduvjeta za funkcioniranje tržišta - rada, kao neizbježnog segmenta ukupnog tržišta.
- mora se nastaviti prestrukturiranje i transformacija ustanova i promjene zakona o tim djelatnostima,
- uprava i sudstvo očekuje radikalne promjene, a tome i radne odnose radnika u njima,
- neadekvatna je profesionalna mobilnost radne snage i ulaganje u “ljudski kapital”,
- smanjivanje punog radnog vremena nije dalo očekivane rezultate,
- poduzetništvo i inicijativnost nisu još dovoljno stimulirani,
- ne smije se zanemariti socijalni dijalog i trostrano socijalno partnerstvo u državi.

Prava na radu i svezi s radom, obveze i odgovornosti subjekata tih prava, te brojni socijalnopravni odnosi uređuju se (reguliraju), ostvaruju (realiziraju) i zaštićuju.

Radnopravni odnosi su uređeni brojnim heteronomnim i autonomnim vrelima. Socijalnopravni odnosi uređeni su prvenstveno heteronomnim normama. Među propisima vlada nekoherentnost, norme su a koliziji, postupanje brojnih subjekata heterogeno, a sudska praksa neizgrađena (što zbog kratkoće vremena primjene propisa, što zbog objektivnih determinanti u “sudovanju”). Malobrojne su i odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske, a autentičnih tumačenja nema.

Kompleksnost i neizgrađenost društvenih odnosa manifestira se na osjetljivim radnopravnim i socijalnopravnim odnosima. To su odvojeni, posebno uređeni odnosi. Socijalnopravni odnosi su sveobuhvatniji i brojniji sa još brojnijim subjektima i prestacijama. U tim odnosima stroge su norme i materijalnopravnog i procesnopravnog karaktera.

Kada je riječ o normama procesnopravnog karaktera, može se istaći njihovu brojnost, nedosljednost i kompliciranost. Tako, npr. u Zakonu o radu se govori o povredama radnih obveza, a nema niti jedne odredbe o postupku (izuzev onih da radnik mora biti upozoren i sl.) U radnopravnim odnosima teško je “prepoznati” (odrediti) organ (tijelo) koje odlučuje o pravima, obvezama i odgovornostima, ovlasti i radnje su “skriveni”, a rokovi neujednačeni i upitni. Na drugoj strani, u brojnim socijalnopravnim odnosima javljaju se različiti socijalnopravni subjekti, koji na strani “socijalno-pravnog organa” imaju teško definiranu “listu” sa ovlastima, sa radnjama, koje se realiziraju u kompliciranom posebnom postupku i subsidijarnoj primjeni Zakona o općem upravnom postupku. Taj postupak u socijalnopravnim odnosima je sve više upitan.

Nije sporno da se i u drugim granama prava i pravnim odnosima javljaju brojna vrela, materijalnopravne i procesnopravne norme kojima su ti odnosi uređeni i po

kojima se realiziraju i koji su na određeni način posebni i specifični, odnosno karakteristični. No, to je još izrazitije kada su a pitanju radnopravni i socijalnopravni odnosi.

Razlozi su brojni:

1. Složenost odnosa koji izvire iz složenosti gospodarskih, političkih, kulturnih, povijesnih i drugih odnosa i okvira.
2. Brojnost vrela:
  - 2.1.univerzalna vrela: Deklaracija o pravima čovjeka (1948), Međunarodni pakt o građanskim političkim pravima (1966) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Statut, Konvencije i Preporuke Međunarodne organizacije rada (MOR-a, ILO, ITO),
  - 2.2.multilateralni ugovori,
  - 2.3.bilateralni ugovori o migrantima, o osiguranju, o nastanjivanju, o transferu zarada i sl.,
  - 2.4.Ustav i zakoni Republike Hrvatske,
  - 2.5.podzakonski i provedbeni propisi,
  - 2.6.kolektivni ugovori,
  - 2.7.pravilnici o radu,
  - 2.8.sporazumi sa radničkim vijećem odnosno poslodavcem,
  - 2.9.Statuti, društveni ugovori i drugi akti pravnih osoba (trgovačkih društava i ustanova) koji na neizravan način uređuju te odnose,
3. brojnost organa,
4. nedorečenost u postupku,
5. moralni, psihološki i drugi aspekt u ostvarivanju i zaštiti prava i brojni drugi
6. U radnopravnim odnosima i socijalnopravnim odnosima sve je specifično "od početka do kraja". "Kraj" bi trebalo da bude u ostvarenom (realiziranom) odnosno zaštićenom pravu. Brojni sporovi (individualni i kolektivni radni sporovi) iz radnih odnosa i socijalnopravnih odnosa rješavaju se na sudovima koji nemaju izraženu posebnost (specifičnost) u odnosu na rješavanje drugih građansko-pravnih i upravno-pravnih sporova.

Sve se to u specifičnoj mjeri odnosi i na radno pravni i socijalno pravni odnos pomoraca, jer je Ustav osnova i okvir tih i drugih odnosa.

IV. MEĐUNARODNI IZVORI

Radni i socijalni status pomoraca prožet je i međunarodnim elementima gospodarske, socijalne, kulturne i humanitarne prirode "i razvijanjem i poticanjem poštovanja prava čovjeka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, spola, jezika ili vjere".¹⁰

"Sva se ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijesti i trebaju postupati jedni prema drugima u duhu bratstva"¹¹

U Univerzalnoj deklaraciji, pored brojnih drugih, utvrđena su i ova prava i slobode: pravo na učinkovitu sudsku zaštitu, pravo na pravičnu i javnu sudsku raspravu pred nezavisnim i nepristranim sudom; sloboda kretanja i izbora stanovanja, sloboda napuštanja zemlje i povratka u zemlju. Nadalje, tu su: pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i zadovoljavajuće uvjete rada i zaštitu od nezaposlenosti, pravo na jednu plaću za jednak rad; pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu za rad i sredstva socijalne zaštite; pravo na osnivanje i pristupanje u radničke sindikate; pravo na odmor i dokolicu; razložno radno vrijeme i periodični plaćeni odmor; pravo na odgovarajući životni standard i dr.¹²

Republika Hrvatska je kao članica Ujedinjenih naroda i Međunarodne organizacije rada (MOR-a, ILO, TO), preuzela brojne univerzalne i druge međunarodne izvore (dokumente) koji se odnose na rad i radne odnose, te na pitanja socijalnog statusa zaposlenih i nezaposlenih.

IV.1. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, New York, 16. prosinca 1966. ("Sl. list SFRJ" br. 7/71) "Narodne novine" Međunarodni ugovori, 12/93 (t.28. Odluke ...)

Ovaj Pakt proglašava ekonomska, socijalna i kulturna prava. Nakon što ga je ratificiralo 35 država (potreban broj) stupio je na snagu 1976. godine. Izvorom je pravo i za pomorce (uostalom kao i za druge) određujući ih ovako: pravo na rad koje uključuje pravo na mogućnost da se zasluži dovoljno za život, slobodno izabranim ili prihvaćenim radom; pravo na pravedne i povoljne uvjete rada koji osiguravaju naknadu koja, kao minimum osigurava pravičnu plaću i jednaku naknadu za rad jednake vrijednosti i pristojan život, sigurne i zdrave uvjete rada, jednaku mogućnost unapređenja u zaposlenju na odgovarajući viši stupanj, jedino uzimajući u obzir izvršene godine službe i sposobnosti, odmor, slobodno vrijeme, razumno ograničenje radnog vremena i povremene plaćene dopuste kao i naknadu za javne praznike; pravo na stupanje i osnivanje sindikata i pravo sindikata na osnivanje nacionalne federacije ili konfederacije i pravo ovih na osnivanje Međunarodnih sindikalnih organizacija ili stupanja u njih; pravo na štrajk; pravo na socijalnu sigurnost, uključujući pravo na socijalno osiguranje; pravo djece i mladeži na posebne mjere zaštite i pomoći koje uključuju njihovu zaštitu od ekonomskog i socijalnog izrabljivanja, kažnjavanje njihovog zapošljavanja u radu koji je štetan za njihov moral ili zdravlje, ili je opasan

---

¹⁰ Povelja OUN, 1945

¹¹ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima od 10. prosinca 1949 ("zajednički standard postignuća za sve narode i sve nacije").

¹² Razrada i dopunu odredbi Univerzalne deklaracije nalazimo u Međunarodnom paktu o ekonomičnim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima iz 1966.

po život ili može škoditi njihovu normalnu razvoju, i zabranu i kažnjavanje plaćene upotrebe dječjeg rada ispod određene dobne granice; pravo na životni standard dovoljan za sebe i svoju obitelj, što uključuje primjerenu hranu, odjeću i stan, kao i stalno poboljšanje životnih uvjeta.

Obveza država stranaka Pakta, na bolju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uvjetovana je sredstvima kojima one raspolažu, a treba da budu vršena bez diskriminacije na temelju rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rada ili koje druge okolnosti, te jednakost muškaraca i žena.¹³

IV.2. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, New York, 16. prosinca 1966. ("Sl. list SFRJ" 7/71) "Narodne novine " Međunarodni ugovori" 12/93 (t. 29 Odluke...)*

IV.2.1. Fakultativni protokol uz međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 16.12.1966 Narodne novine "Međunarodni ugovori" 7/95

IV.2.2. Zakon o potvrđivanju članka 41. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od 16.12.1966. Narodne novine "Međunarodni ugovori" 7/95

IV.2.3. Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, primijenjen ukinućem smrtne kazne, od 15.12.1989. Narodne novine "Međunarodni ugovori" 7/95, 11/95

Pored ostalog ovaj pakt utvrđuje slobodu od prisilnog ili obveznog rada; pravo na jednakost pred sudovima koje uključuje pravo da zakonom određeni, nadležni nezavisni i nepristrani sud pravilno i javno ispita predmet i opravdanost .... o građansko pravnim pravima i obvezama...¹⁴

V. REŽIM KONVENCIJA I PREPORUKA MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Dana 30. lipnja 1992. godine, Republika Hrvatska je postala članicom Međunarodne organizacije rada. Uz ostala brojna pitanja, postavlja se i ono što se odnosi na režim konvencija i preporuka Međunarodne organizacije rada što se odnose na pomorce.

Sabor Republike Hrvatske je 25. lipnja 1991. godine donio Ustavnu odluku o

¹³ To je upotpunjeno konvencijama MOR-a (ILO, ITO) o: ukidanju prinudnog rada br. 105 (1957); Konvencija o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organiziranje br. 87 (1948); Konvencija o pravu na organiziranje i kolektivno pregovaranje br. 98 (1949); Konvencija o predstavnicima radnika br. 135 (1971), Konvencija o politici zapošljavanja br. 122 (1964).

suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske u čijoj 3. točki piše: "Međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ, primjenjivat će se u Republici Hrvatskoj ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, na temelju odredaba međunarodnog prava o sukcesiji država, u pogledu ugovora".¹⁵

Dana 26. lipnja 1991. Sabor Republike Hrvatske donosi Zakon o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora u čijem članku 33. stoji tekst istog sadržaja kao i onaj u točki 3. navedene Ustavne odluke.¹⁶

Na taj način Republika Hrvatska je preuzela međunarodne ugovore što ih je sklopila ili kojima je pristupila ex SFRJ. To se između ostalog, odnosi i na konvencije Međunarodne organizacije rada. Prema članku 140 Ustava Republike Hrvatske sklopljeni, potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori sastavni su dio unutarnje pravnog poretka Republike Hrvatske (po probnoj snazi iznad zakona).¹⁷

Međunarodna organizacija rada ubraja se u najstarije međunarodne organizacije. Najbrojnije konvencije i preporuke te organizacije odnose se na pomorce, na zaštitu njihovog fizičkog i duhovnog integriteta u cilju humanizacije uvjeta rada pomoraca. Specifičan, međunarodni karakter pomorstva kao djelatnost, a napose specifičan život i rad pomoraca, uvjetovali su poseban tretman odnosa što nastaju u tom dijelu u sklopu Međunarodne organizacije rada. To je bilo utvrđeno 1919. godine, kada je nastajala Međunarodna organizacija rada. O pitanjima koja se tiču minimalnih uvjeta za rad pomoraca raspravlja se na posebnom zasjedanju Međunarodne organizacije rada posvećene isključivo problemima rada pomoraca. Do sada je održano deset pomorskih zasjedanja Opće konferencije Međunarodne organizacije rada: 1920.; 1926.; 1929.; 1936. – dva zasjedanja: 1946.; 1958.; 1970.; 1976. i 1987., na kojima je usvojeno 36 konvencija i 27 preporuka koje se odnose na pomorce. Koju "sudbinu" trebaju imati konvencije Međunarodne organizacije rada o pomorcima što ih je ratificirala ex SFRJ, u Republici Hrvatskoj? Novo zakonodavstvo utemeljeno na Ustavu Republike Hrvatske može i mora ići samo naprijed. Pokrenuti postupak posebne ratifikacije tih konvencija bilo bi presporo, preskupo i na štetu potpunijeg i sigurnijeg uređivanja radnopravnog i socijalnopravnog statusa pomoraca.¹⁸ To ima utjecaja i na status Republike Hrvatske u međunarodnim asocijacijama (npr. Memorandum of Understanding on Fort State Control i dr.). Potrebna je i krajnja nužnost da Republika Hrvatska, kao samostalna država s razvijenom pomorskom djelatnošću, može normalno djelovati u tim organizacijama.

Pri tome treba imati u vidu vrlo dug i precizan postupak prijavljivanja eventualne ratifikacije Međunarodnom uredu rada. "Nova" odluka o ratifikaciji stupa na snagu po

¹⁴ MATULOVIĆ, Mimir, *Ljudska prava uvod u teoriju ljudskih prava*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996, str. 219. i dr.

¹⁵ Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske "NN 31/91

¹⁶ Zakon o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora "NN 53/91

¹⁷ Ustav Republike Hrvatske NN 41/01, 55/01

isteku 12 mjeseci od dobivene obavijesti.¹⁹ Tekst konvencije usvaja se u cijelosti, pa nema mogućnosti da se “bira” dio koji više odgovara, a “izostavi” onaj drugi “manje” odgovarajući konkretnim odnosima.

Ako bi se išlo na potpuno novi postupak ratifikacije tih konvencija, to bi značilo da bi Ministarstvo rada i socijalne skrbi, zajedno s Ministarstvom pomorstva, prometa i veza Republike Hrvatske – nakon postupka u Saboru – moralo napraviti vrlo složen program usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s konvencijama Međunarodne organizacije rada o pomorcima, ali sa “zadržskom” dok ne dobije urednu potvrdu ratifikacije od generalnog direktora Međunarodne organizacije rada. Zbog toga se i išlo na jednostavniji postupak notifikacije.

Notifikacijama o sukcesiji Republika Hrvatska stranka je od 8. listopada 1991. godine konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR-a, ILO, ITO), koje su navedene u Odlukama o objavljivanju konvencija Međunarodne organizacije rada, donesenih od Vlade Republike Hrvatske.

“Tekstovi konvencija .... objavljeni u službenim glasilima država prednica, važe i primjenjuju se kao službeni tekstovi do objave službenih tekstova tih konvencija na hrvatskom jeziku u Narodnim novinama ”Međunarodni ugovori”.

Službeni tekstovi konvencija Međunarodne organizacije rada kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacije o sukcesiji, trebalo bi da budu objavljeni u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu odluka Vlade o objavljivanju određenih konvencija.

Samo neke su objavljene na hrvatskom jeziku, a veći broj čeka tek i takvu objavu.²⁰

V.1. Konvencije MOR-a koje se odnose na pomorce – specifičnosti postupka i sadržaja

Konvencijama MOR-a uređuju se:

- uvjeti rada, uvjeti života i osiguranja pomoraca;
- nezaposlenost i osiguranje protiv nezaposlenosti;
- pojmovna određenja riječi: “mornar”, “brod” i dr.;
- zajednička tijela brodarica i pomoraca, te države u zapošljavanju i pomoći za blagostanje pomoraca;

¹⁸ Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske dovršilo je postupak “notifikacije” konvenciji MOPR-a koje se odnose na pomorce. Ministarstvo pomorstva, prometa i veza se s tim slaže i to posebno na konvencije 7,8,9,16,22,53,56,69,73,74,91, 109 koje je ex SFRJ ratificirala, ali i konvencije broj 108, 134, 145, 147, 164, 165 i 166 koje nisu sve ratificirane.

¹⁹ Članak 19. točka 5. Ustava Međunarodne organizacije rada (1946, 1953-prijevod: Vidi Z. COTA, Međunarodni ugovori i sporazumi o socijalnom osiguranju, “NN”, Zagreb, 1970. str. 505

- sadržaj ugovora o namještanju mornara (pomoraca);
- poštivanje načela slobode rada i prava rada, te prava na rad.

Uvjeti rada pomoraca imaju veliki utjecaj na sigurnost života na moru.

Ima se u vidu da “treba da postoji suštinska veza između države i broda”, “da država treba da vodi stvarnu jurisdikciju i kontrolu, u tehničkom, administrativnom i socijalnom pogledu na brodovima koji plove pod njenom zastavom”.

To se posebno odnosi na:

- sastav i uvjete rada posade (vodeći računa o međunarodnim instrumentima koji se primjenjuju u pogledu rada);
- izradu i primjenu pravila o standardima brodova i njihovoj prilagodbi “normama sigurnosti koja su (države) prihvatile na međunarodnom planu;
- da redovito nadzire primjenu usvojenih pravila na brodovima i to omogućí nadležnoj inspekciji;
- da se osnuju potrebna tijela (koja nadzire Vlada, “a koja imaju zadatak da nadziru upisivanje u dnevnik posade i otpuštanje pomoraca”;
- da standard pomoraca (na brodovima koji viju njenu zastavu) bude prema “normama koje uglavnom prihvaćaju zemlje sa pomorskom tradicijom ili da paze da to tako bude”;
- da omogućí ostvarivanje sindikalnih sloboda pomorcima ukrcanim na njenim brodovima;
- da osigura repatrijaciju pomoraca ukrcanih na njenim brodovima
- da poduzima mjere za organiziranje ispita “radi stjecanja svjedodžbe o sposobnosti i izdavanju ovih svjedodžbi”;
- da uvjeti rada na brodu budu javno istaknuti.

Precizno se utvrđuje i **ugovor o najmu** (zapošljavanju) i njegov sadržaj (vidi konvenciju 22) i potpisuju ga ugovorne strane nakon što je pomorcu data mogućnost da se s njim upozna, uvjete utvrđuje nacionalno zakonodavstvo; pod kontrolom je nadležne javne vlasti (registracija ili evidencija); razumljivost odredbi za pomorce; zabrana sadržaja ugovora suprotnog konvenciji ili nacionalnom zakonodavstvu; mogućnost arbitražnog rješavanja individualnih radnih sporova između poslodavca i pomorca, uz poštivanje “normativnih pravila o nadležnosti sudova”; sadržaj radnog mjesta na brodu (bez sadržaja “o kakvoći rada pomorca i nikakvo naznačenje o njegovoj plaći”).

Trajanje ugovora o radu je: na određeno vrijeme, ugovor za jedno putovanje i na neodređeno vrijeme, “sa jasno označenim uzajamnim pravima i obvezom svake

---

²⁰ Narodne novine – Međunarodni ugovori: 2/94, 6/94, 6/95, 4/96.

strane”.

Utvrđen je otkaz i drugi način prestanka ugovora o najmu službe, a predviđeno je i da nacionalno zakonodavstvo utvrdi okolnosti kada poslodavac “može odmah otpustiti mornara” odnosno “u kojima mornar ima pravo da zahtjeva svoje neposredno iskrcavanje.”²¹

Značajna javnopravna karakteristika ovog statusa pomorca jest i obvezni liječnički pregled djece i mladeži zaposlenih na brodovima, sa uvjerenjem kojim se “potvrđuje njegova sposobnost za rad na brodu”. To se odnosi i na sve druge članove posade koji “imaju dobro zdravlje i ne predstavljaju nikakvu opasnost po zdravlje drugih osoba na brodu...”

Javnopravna karakteristika je i dokaz o stručnoj osposobljenosti za pojedinu službu na brodu.

Javnopravna karakteristika je i u pravu pomorca da bude vraćen nakon iskrcaja s broda (**pravo repatrijacije**) u luku ukrcaja, u svoju zemlju, ili u luku polaska broda...

Svaki (i drugi) od navedenih javnopravnih karakteristika radnog statusa pomorca vezan je na sigurnost plovidbe, jer sigurnost plovidbe nema bez sigurnih uvjeta života, rada i osiguranja pomorca i obratno.²²

U konvencijama se naglašava kolektivno pregovaranje i kolektivni ugovor, kod; godišnjih odmora pomoraca zapošljavanja pomoraca u službi na brodovima registriranim u stranim zemljama (ako ne ispunjavaju standarde koje predviđaju kolektivni ugovori i socijalne norme...) plaća, radnog vremena i brojnog stanja posade i dr.(vidi npr. Konvenciju br. 147 (1976).

Nadalje, u konvencijama (i preporukama) evidentna je razlika između zemalja sa “važnom tonažom” i zemalja “koje do sada nisu bile smatrane kao tradicionalno pomorske zemlje”.

Međunarodni kalendar plovidbe zahtijeva da se međunarodni standardi rada pomorca utvrde, realiziraju i zaštićuju, jer pored činjenice da je “pravo svake države da njeni brodovi plove pod njenom zastavom”, stoji i obveza da plove sigurno za sve brodove i pomorce svijeta (“da poduzme sve mjere potrebne da osigura sigurnost na moru, naročito u pogledu sastava i uvjeta rada posade, vodeći računa o međunarodnim instrumentima koji se primjenjuju u pogledu rada”).

Zbog toga su važne konvencije i (preporuke) o: kontroli zapošljavanja mornara (pomoraca); uvjetima rada kada obavljaju pomorsku plovidbu, ali se uvijek ističe trostruka uloga postupka tih odnosa: države, broдача (brodovlasnika) i pomoraca (više ili manje organiziranih).

²¹ Vidi Zakon o radu “NN” 38/95, 54/95, 65/95, 17/01 i 82/01 – članak 107 “Izvanredni otkaz ugovora o radu”

²² Preporuka MOR-a broj 108 (1958) o uvjetima života, rada i sigurnosti pomoraca u svezi s upisivanjem brodova (preambula: — smatrajući da uvjeti rada imaju veliki utjecaj na sigurnost života na moru...”).

Konvencije uvažavaju i činjenicu da su odnosi ili, bolje reći, interesi strana različiti, pa kod zajedničkih tijela sugeriraju izbor (ili imenovanje) "trećeg" člana ili predsjednika tih tijela (vidi npr. čl. 5. Konvencije broj 5/1920) o namještanju mornara).

Jedna od karakteristika ovih konvencija jeste i u dužnosti država koje ratificiraju konvenciju da saopće Međunarodnom uredu rada sve obavijesti, statistike i drugo, čime bi mogle raspolagati, što se tiče sadržaja konvencija (npr. nezaposlenosti pomoraca, o ustanovama za zapošljavanje pomoraca, i dr.)

Posebnosti su i postupci ratifikacije i registracije i nakon toga stupanja na sagu odnosne konvencije.

Neke konvencije mogu se otkazati "po isteku vremena od pet godina od dana prethodnog stupanja na snagu konvencija" a otkaz stupa na snagu protekom godine dana nakon registracije u Međunarodnom birou rada. Neka se mogu otkazati "poslije isteka perioda deset godina primjene."

Izveštaji o primjeni konvencije podnose se Općoj konferenciji (skupštini) MOR-a, jedanput u deset godina, s prijedlogom ima li mjesta da se na dnevni red konferencije stavi pitanje o reviziji ili izmjeni konvencije. Taj posao obavlja Savjet (Vijeće) MOR-a putem ureda, odnosno biroa MOR-a.

Posebnim odredbama određuje se na koga se odnosna konvencija ne primjenjuje: na ratne brodove, na brodove koji nisu u trgovačkoj službi, na ribarske brodove, na brodove određene bruto tonaže i sl.

Konvencije nalažu "suštinsku vezu između države i broda, a onda i obvezu države da obavlja stvarno svoju jurisdikciju i kontrolu, u tehničkom, administrativnom i socijalnom pogledu na brodovima koji plovo pod njenom zastavom". To se odnosi i na sigurnost plovidbe ali i na sigurne uvjete rada (i života na brodu) pomoraca.

Naglašava se: potrebni sastav posade broda i uvjeti rada posade, sindikalne slobode pomoraca, pravo na sepatrijaciju pomoraca "suglasno praksi uvedenoj u zemljama sa pomorskom tradicijom"; označavanje broda ili brodova, na kome ili na kojima se mornar (pomorac) obvezuje da radi (da služi) i služba koju mornar (pomorac) obavlja, iznos plaća; trajanje ugovora o radu; godišnji plaćeni odmor i drugo "koje može da propiše nacionalno zakonodavstvo".

Posebna određena odnose se na obvezu informiranja pomoraca i dostupnost akata o njegovom statusu (pravima i obvezama),²³ te ne naznačuje da je brodar ili pomorac obavio svoje obveze "ma kakav bio uzrok isticanja ili raskidanja ugovora".

Stupanje na snagu konvencije različito je uvjetovano:

–"čim ratifikacije dva člana MOR-a budu registrirane od strane generalnog tajnika (sekretara), a poslije toga "za svakog člana onoga dana kada njegova ratifikacija bude registrirana..."

–"... šest mjeseci od dana kada budu registrirane ratifikacije Sedam slijedećih zemalja: Sjedinjenih Američkih Država, Argentine, Australije, Belgije, Brazila, Kanade, Čilea, Kine, Danske, Finske, Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i

Sjeverne Irske, Grčke, Indije, Irske, Italije, Norveške, Holandije, Poljske, Portugala, Švedske, Turske i Jugoslavije, podrazumijevajući da od svih sedam zemalja najmanje četiri treba da posjeduju trgovačku mornaricu od najmanje milion registarskih tona bruto nosivosti. Svrha je ove odredbe da olakša, podstakne i ubrza ratifikaciju ove konvencije od strane država članica (npr. konvencija br. 73 (1946), devet ratifikacija zahtijeva konvencija br. 69 (1949); a najmanje pet država s preko milion BRT), konvencija br. 91 (1949); konvencija br. 107 (1958); konvencija br. 92 (1949).

V.2. Karakteristični pojmovi u konvencijama o pomorcima

1. “**Brod**”- obuhvaća sve brodove ... ma kakvi bili, u vlasništvu javnih ili privatnih tijela, koji vrše pomorsku plovidbu, izuzimajući ratne brodove” (prijevoz robe ili putnika i “koji su registrirani na teritoriji za koju je ova konvencija na snazi”).
“Nacionalnim zakonodavstvom će se utvrditi kad će se neki brod smatrati pomorskim brodom”.
2. “**Zapovjednik**” - svaka osoba koja upravlja brodom; svaka osoba koja zapovijeda jednim brodom i kome je brod povjeren (izuzimajući pilote).
3. “**Mornar**” označava svaku osobu zaposlenu ili najmljenu na brodu u ma kakvom svojstvu, i koja se ubraja u posadu, izuzev kapetana, pilota, učenika na školskim brodovima i vezanim ugovorima o obrazovanju (ali ne i posadu ratnih brodova ili osobe koje su u stalnoj državnoj službi).
“**Kvalificirani mornar**” – označava svaku osobu koja se, prema nacionalnom zakonodavstvu ili ako tog zakonodavstva nema, prema Kolektivnom ugovoru smatra da raspolaze stručnom spremom potrebnom za ispunjavanje svake dužnosti čije izvršenje može da se zahtijeva od nekog člana užeg osoblja ...”
4. “**Časnik palube** – zapovjednik straže “ svaka osoba (izuzev pilota), koja je stvarno zadužena za navigaciju ili za manevriranje broda.
“**Časnik**” – označava svaku osobu, izuzev zapovjednika broda koja je kao časnik upisana u popis posade ili koja ispunjava dužnost koju nacionalno zakonodavstvo, kolektivni ugovori ili običaji priznaju kao dužnost časnika.
5. “**Glavni strojar**” – svaka osoba koja stalno rukovodi strojarском službom na brodu.

---

²³ Vidi Zakon o radu: članak 5: “Prije stupanja na rad, poslodavac mora omogućiti radniku da se upozna s propisima o radnim odnosima te ga je dužan upoznati s organizacijom rada i zaštitom na radu” (str. 2.)

6. “**Strojarski časnik** – zapovjednik straže” - svaka osoba koja je stvarno zadužena za upravljanje brodskim strojem.
7. “**Brodski kuhar**” – označava osobu direktno odgovornu za potpisivanje obroka posade.
8. “**Niže osoblje**” označava sve članove posade, osim zapovjednika broda i časnika, i obuhvaća pomorce koji imaju uvjerenje (svjedodžbu) o osposobljenosti.
9. “**Osnovna nadnica ili plaća**” označava novčanu nagradu časnika ili nekog člana nižeg osoblja, izuzimajući troškove za ishranu, nagradu za prekovremeni rad, premije ili ostala davanja u novcu ili naturi.
10. “**Radno vrijeme**” označava vrijeme za koje jedan član posade treba prema naređenju nekog rukovodioca da izvrši za brod ili brodar.
11. “**Smještaj posade**” označava mjesta za spavanje, blagavaone, sanitarne instalacije, ambulante i mjesta za zabavu koja su predviđena za posadu, koja omogućavaju dovoljno sigurnosti, zaštite od nevremena i mora kao i izolaciju protiv toplote, hladnoće, velike galame, mirisa ili isparavanja koja dolaze iz drugih dijelova broda, sve pod propisanim standardima.
12. “**Ugovor o najmu**” je dvostrani pojedinačni (individualni) pravni akt između brodar (brodovlasnika) i pomorca, koji se sastavlja u pisanom obliku i potpisuje (od brodovlasnika ili njegovog zastupnika) s jedne strane kao poslodavca i mornara (pomorca, uz pomoć njegovog savjetodavca); pod uvjetima utvrđenim nacionalnim zakonodavstvom, i nad kojima kontrolu ima javna vlast.
Ugovor o najmu može biti zaključen bilo na određeno vrijeme, bilo za putovanje i za neodređeno vrijeme s propisanim (obveznim) sadržajem.
13. “**Posada broda**” – je spisak i stvarno stanje posade na određenom brodu, po broju i sposobnosti “dovoljan da se osigura sigurnost ljudskih života na moru, dosljedno poštuju odredbe o radnom vremenu na brodu i izbjegne svaki premor posade i da se ukine ili smanji ukoliko je moguće prekovremeni rad”.
14. “**Liječničko uvjerenje**” (“svjedodžba” o zdravstvenoj sposobnosti) je pravni akt izdat od liječnika, određenog od strane nadležne vlasti, kojim se potvrđuje sposobnost za rad osobe na brodu i ima određeno vremensko trajanje. Bitno je da postoji dok je osoba na brodu u svojstvu člana posade (ili drugom svojstvu u skladu s nacionalnim zakonodavstvom) a u pravilu unosi se u pomorsku knjižicu, kao javnu ispravu.

Liječničkim uvjerenjem se potvrđuje da osoba u određenom svojstvu” na brodu ima dobro zdravlje i da ne predstavlja nikakvu opasnost po zdravlje drugih osoba na brodu”, a specijalistički se utvrđuje, prema poslovima koje će osoba obavljati u određenoj službi na brodu, sluh i vid i da ne boluje od kakve bolesti “koja bi se pogoršala u službi na moru ili zbog nje ne bi bio sposoban za ovu službu, ili koja bi bila opasna po zdravlje drugih osoba na brodu”.

15. “**Stručna sposobnost**” člana posade (posebno zapovjednika, časnika palube i časnika stroja) je propisana i uvjerenjem (svjedodžbom) dokazana sposobnost za obavljanje određene funkcije na brodu, “izdatog ili potvrđenog od strane javne vlasti na teritoriji na kojoj je brod registriran.

Dobivanje uvjerenja uvjetuje se: minimalnim godinama starosti, profesionalnim iskustvom (iskustvo u određenoj struci) položenim ispitom za određenu funkciju sve pod kontrolom javne vlasti.

Uvjerenje je uvjet za posao na brodu i dokaz da je posada broda propisano sastavljena.

16. “**Naknada za nezaposlenost**” je određeni novčani iznos kojeg je dužan plaćati brodar pomorcu “u slučaju gubitka uslijed brodoloma bilo kakvog broda” da bi pomorac (koji ima ugovor o službi na brodu) mogao odoljeti nezaposlenosti koja je nastala zbog gubitka uslijed brodoloma.”

Ova naknada isplaćuje se za sve dane nezaposlenosti u visini plaće pomorca po zaključenom ugovoru, ali najviše dvije mjesečne plaće, pod istim uvjetima zaštite kao i kod plaće pomorca.

17. “**Zdravstveno osiguranje**” je obvezno zdravstveno (bolničko) osiguranje “svake osobe zaposlene na nekom brodu” (izuzev ratnog broda) s pravom na novčanu naknadu određeno vrijeme izostanka s posla zbog bolesti, uz uvjete predviđene nacionalnim zakonodavstvom (prethodni staž, iznos naknade, trajanje, obustavljanje, smanjenje ili ukidanje naknade i dr.).

VI. ZAKLJUČAK

VI.1. Radnopravni i socijalnopravni status pomoraca uređen je najraznovrsnijim propisima, različitog prostornog i vremenskog važenja.

U tom broju značajno mjesto imaju univerzalna vrela, među kojima su konvencije i preporuke međunarodne organizacije rada (MOR-a, ILO, ITO).

VI.2. Ukazati je na konzistentnost nacionalnih (državnih) propisa o pomorcima, dosljedno poštujući načelo ustavnosti i zakonitosti. Osnove su u Ustavu Republike

Hrvatske, u Pomorskom zakonu i drugim zakonima. Njima se pridružuju još brojniji podzakonski akti i provedbeni propisi.

VI.3. Ova oblast radnih odnosa je zahtjevna i zbog toga je veliko značenje kolektivnih ugovora o pomorcima, autonomnih akata brodara iz kojih nastaju ugovori o radu i tako uspostavljaju radni odnos između pomoraca i brodara kao i poslodavca.

Tako se ističe specifičnost radnih odnosa pomoraca kao dio u djelatnostima morske tehnologije ali i zahtjev za permanentnim usavršavanjem propisa i prakse o njima.

LITERATURA

- 1) Borković, Ivo, Upravno pravo, Informator, Zagreb, 1995;
- 2) Bolanča, Dragan, Pravilnik o pomorskim knjižicama, odobrenjima za ukrcaje i nadležnosti lučkih kapetanija za izdavanje, Informator broj 4593, Zagreb, 14.3.1998;
- 3) Knežević, Nikola, Radnopravni elementi u Pomorskom zakoniku, Informator, br. 195, Zagreb, 21.5.1995;
- 4) Grabovac, Ivo, Pomorsko pravo Republike Hrvatske, Split, 1997;
- 5) Učur, Marinko, Pomorsko radno pravo, Pravni fakultet, Rijeka, 1997.

Marinko Učur

LEGAL SOURCES GOVERNING SEAFARERS' WORKING AND SOCIAL STATUS

SUMMARY

Complex and specific working and social relations concerning seafarers have been governed by numerous national (internal) and international (universal) legal sources. These relations require specific understanding and nomotechnical approach to the drafting of laws intended to govern them. Seafarers require specific working and social statutory regulations and protection and to this purpose "all national governments, employers, and employees are invited by ILO and ITO to take part in the activity aimed at increasing the level of working and social security and social justice for seafarers". A series of terms, categories, and relations have been determined by ILO conventions and recommendations, as well as by laws and by-laws.

Particular emphasis has been put on the original structure of the collective agreement between the Seafarers' Union and Owners, as well as on the precisely stipulated agreement on employment in capacity of seafarer, the duration of employment, wages, working hours, boarding and accommodation, insurance, etc.

Key words: seafarer, rights, conventions, owner, legal sources, ship crew living standard

FONTI DELLO STATO DEI DIRITTI DI LAVORO E DIRITTI SOCIALI DEI MEMBRI DELL'ECQUIPAGGIO DELLA NAVE

SOMMARIO

Numerose fonti statali (interne, nazionali) ed internazionali (universali) regolano i complessi, particolari e specifici rapporti dei diritti di lavoro e dei diritti sociali della gente di mare. Tali rapporti richiedono una particolare metodologia concettuale e un rigoroso approccio nomotecnico onde creare le norme atte a governare tali rapporti.

Il complesso di questioni relative ai membri d'equipaggio delle navi d'altura richiede un particolare regime legislativo che relogi i diritti di lavoro e i diritti sociali e di tutela. A questo scopo l'Organizzazione Internazionale del Lavoro (OIL, ILO, ITO) "invita tutti gli stati (governi), i datori e prestatori di lavoro ad operare in modo da garantire ai marittimi una maggiore sicurezza occupazionale e giustizia sociale".

Gli innumerevoli concetti, categorie e rapporti sono stabiliti dalle convenzioni e raccomandazioni dell'Organizzazione Internazionale del lavoro, da leggi ed atti legislativi.

Un particolare risalto viene dato all'originalità del contratto collettivo stipulato tra il sindacato dei marittimi e l'armatore e all'accuratezza del contratto di lavoro del marittimo, alla durata dell'impiego, allo stipendio, all'orario di lavoro, ai diritti di vito ed alloggio, all'assicurazione ecc.

Parole chiave: marittimo, leggi, convenzioni, armatore, standard dell'equipaggio